

WSPOMNIENIE O PROFESORZE STEFANIE KOZŁOWSKIM (1928-2007)

*„Przyjęcie nadrzędności celów ekologicznych
jest ciągle sprawą przyszłości,
gdyż będzie możliwe dopiero na wyższym
poziomie społecznej świadomości ekologicznej.
Dlatego tak ważna i pilna jest głęboka reforma
dotychczasowego systemu edukacyjnego”.*

(S. Kozłowski „W drodze do ekorozwoju”, 1997)

Podczas pełnienia swojej misji życiowej dla społeczeństwa i świata nagle w dniu 17 września 2007 roku odszedł od nas Stefan Kozłowski, inżynier geologii, doktor habilitowany z zakresu geologii surowcowej, profesor nauk przyrodniczych, wszechstronny i wielce zasłużony, utalentowany człowiek nauki, wychowawca akademicki, polityk, społecznik, nader życzliwy i wymagający członek Rady Redakcyjnej naszej serii wydawniczej „Monitoring Środowiska Przyrodniczego” w Kieleckim Towarzystwie Naukowym i Stacji Monitoringu Akademii Świętokrzyskiej im. Jana Kochanowskiego w Kielcach.

Jego zasady etyki i patriotyzmu zostały ukształtowane w – zasłużonej dla powstania i rozwoju II Rzeczypospolitej – rodzinie ziemiańskiej Jadwigi z Postępskich i Tomasza Kozłowskiego, w której we Lwowie urodził się w dniu 5 stycznia 1928 roku. W czasie studiów na Wydziale Geologiczno-Mierniczym AGH w Krakowie – kierunku geologii surowcowej i ochrony środowiska – w latach 1948-1952 był asystentem u profesora AGH Walerego Goetla, członka Polskiej Akademii Nauk, badacza Tatr i znanego w świecie autorytetu w zakresie ochrony środowiska. Zdobyta na studiach i szczególnie we współpracy z profesorem Goetlem wiedza stały się podstawą wielostronnego działania zawodowego profesora Kozłowskiego, którego przewodnią niają, zgodnie z tradycją rodzinną, była podbudowana prawdą służba społeczeństwu i działanie na rzecz zachowania dla ludzkości środowiska przyrodniczego.

W swojej pracy zawodowej, od momentu zatrudnienia, bezpośrednio po zakończeniu studiów wyższych na kierowniczym stanowisku Głównego Inżyniera Dokumentacji w Dziale Studiów i Projektów Przedsiębiorstwa Geologicznego w Krakowie, do roku 1963 zdążył konsekwentnie do stosowania zasady nauki ewolucyjnej, rozwoju nowego obrazu świata dyna-

micznego i ewolucyjnego, współkształtowanego przez człowieka. W tym okresie uczestniczył w Polskiej Ekspedycji Geologicznej w Mongolii w latach 1959-1962 oraz obronił rozprawę doktorską w AGH pt. „Pozycja stratygraficzna i tektoniczna wulkanizmu permskiego w centralnej części niecki śródsudeckiej”. Następnie w latach 1963-1984, od roku 1976 na stanowisku profesora kierował Zakładem Złóż Surowców Skalnych w Instytucie Geologicznym w Warszawie. W roku 1969 habilitował się na AGH w Krakowie na podstawie rozprawy pt. „Badania geologiczne nad rozwojem plutonizmu i wulkanizmu na obszarze Gór Chasagtu w zachodniej Mongolii”. Na podstawie wieloletnich badań przedstawił rozwój plutonizmu permskiego na obszarze geograficznym Polski i opracował koncepcję ochrony krajobrazu (1972) oraz założenia ochrony litosfery (1987) w wieńczącej monografii „Surowce skalne Polski”, która została nagrodzona przez Ministra Gospodarki Przestrzennej i Budownictwa w roku 1984.

Głównym nurtem działalności Profesora Kozłowskiego była jednak, jak sam mówił, „batalia o wprowadzenie Polski na drogę do ekorozwoju” w latach 1975-1995, wykorzystując z jednej strony możliwość restrukturyzacji gospodarki odziedziczonej z totalitarnego systemu, a z drugiej – możliwości realizacji myśli i przekonań o nowym ładzie przestrzennym gospodarki zasobami przyrodniczymi sformułowanej jeszcze przez Walerego Goetla w połowie lat sześćdziesiątych XX wieku. Będąc niezależnym pracownikiem nauki, a jednocześnie członkiem Państwowej Rady Ochrony Przyrody, wspólnie z W. Brzezińskim i Z. Wierzbiickim na przełomie lat 1979/1980 opracował „Raport o stanie środowiska przyrodniczego w Polsce z zagrożeniami zdrowia ludności” skierowany do Rady Państwa, opublikowany później w Przyrodzie Polskiej (1981) jako Raport Ligi Ochrony Przyrody

wskazujący na narastające zagrożenia ekologiczne kraju. Był to początek niezwykle intensywnej aktywności profesora Kozłowskiego w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku. Początkowo w Państwowej Radzie Ochrony Środowiska i jako członek społecznego Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” oraz przewodniczący Komisji Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych w Komitecie Obywatelskim doprowadził do opracowania 17 dezyderatów dotyczących wdrożenia ochrony środowiska w kraju, które stały się podstawą rozpatrywania tych problemów przy Okrągłym Stole w roku 1988, gdzie był Przewodniczącym Stołecznej Komisji Ekologicznej ze strony solidarnościowo-opozycyjnej. Uzgodniony protokół końcowy z 10 marca 1989 zawierał 28 dezyderatów i przedstawił wizję programu nowego podejścia do szeroko rozumianej ochrony środowiska w sensie zrównoważonego rozwoju.

Ta wyjątkowa w skali światowej inicjatywa, jeszcze przed szczytem Ziemi w Rio de Janeiro, miała swoje niewątpliwe następstwa w pięciu ekspertyzach Komitetu „Człowiek i Środowisko” przy Prezydium PAN, którego członkiem i w latach 1990-2006 przewodniczącym a zarazem kierownikiem ekspertyz był profesor Kozłowski. Tematyka tych ekspertyz dotyczyła oceny skuteczności i kierunków działania w dziedzinie kształtowania i ochrony środowiska (1988), optymalizacji działań na rzecz ochrony środowiska (1990), prognozy ostrzegawczej zmian środowiskowych warunków życia człowieka na początku XXI wieku (1993), zmian zachodzących w środowisku człowieka w Polsce, lepiej czy gorzej (1997) i oceny zrównoważonego rozwoju (ekorozwoju) w procesie transformacji polskiej gospodarki (2002), której I część zawierała materiały na Międzynarodową Konferencję w Johannesburgu (2002). Pomimo wielu wykazanych w tych ekspertyzach niedociągnięć stwierdzono, że pojawiają się w polskiej polityce i gospodarce zręby państwa określanego jako ekologiczne, w którym wprowadzono w życie program monitorowania zmian zachodzących w środowisku.

Niewątpliwie wiodąca rola Profesora Kozłowskiego w tych i wielu innych inicjatywach, szczególnie prawodawczych oraz Jego wola i wiedza stały się przyczyną wybrania Go do Sejmu X kadencji z listy Solidarności, gdzie był wiceprzewodniczącym Komisji Ochrony Środowiska i przewodniczącym Komisji Ochrony Środowiska Obywatelskiego Klubu Parlamentarnego, powołanie Go na stanowisko Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa w latach 1991-1994, gdzie był wiceprzewodniczącym Komisji Nauk Stosowanych, na doradcę

Prezydenta R.P. do Spraw Ekologii i Środowiska w latach 1992-1995, przewodniczącego Rady Ekologicznej przy Prezydencie R.P. w latach 1993-1995, przewodniczącego Rady Geologicznej w latach 1990-1991, przewodniczącego Rady Naukowej Porozumienia Zielone Płuca Polski w latach 1993-1997, na członka Komitetu Prognoz „Polska 2000 Plus” oraz wielu innych funkcji naukowych i społecznych.

Profesor Kozłowski był żywo zainteresowany rozwojem organizacji Państwowego Monitoringu Środowiska, powołanego Ustawą o Państwowej Inspekcji Środowiska w roku 1991 w koordynacji – z mocy Ustawy Głównego Inspektora Ochrony Środowiska. Według ówczesnych założeń Państwowy Monitoring Środowiska miał pełnić „funkcję kontrolera środowiska, skuteczności i efektywności realizowanych programów ochrony środowiska”, co dotąd zostało zaledwie zainicjowane. Profesor Kozłowski uczestniczył w pracach przygotowawczych, a po wprowadzeniu w życie — w licznych krajowych konferencjach naukowych organizowanych przez podsystem Zintegrowanego Monitoringu PMS wygłaszając inspirujące programowe referaty z udziałem w dyskusjach.

W środowisku kieleckim Stacji Bazowej Zintegrowanego Monitoringu Środowiska Przyrodniczego PMS mieliśmy możliwość wysłuchania kilku wypowiedzi profesora Kozłowskiego, na które pragniemy zwrócić uwagę. W roku 1994 był to referat dotyczący prognoz zmian środowiskowych jako wyznacznika polityki ekologicznej i problemów dostosowawczych do Unii Europejskiej. W referacie tym zwrócił uwagę, że wbrew przyjętym poglądom największe walory i atrakcyjność w stosunku do Europy Zachodniej ma nasze środowisko przyrodnicze, mało zmienione przez człowieka. Ekologiczny scenariusz rozwoju kraju, powinien zatem stać się wiodącym kierunkiem wchodzenia Polski do Unii Europejskiej. Nie można dopuścić do tego, aby zakładany wysoki wzrost gospodarczy odbywał się kosztem środowiska, jego degradacji i zniszczenia jego zasobów.

W referacie wygłoszonym w roku 1995 na międzynarodowej konferencji „Monitoring antropogenicznych krajobrazów w środkowej i wschodniej Europie” przedstawił istniejące w Polsce i projektowane atlasy oraz mapy geoekologiczne i geochemiczne walorów i zagrożeń na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym w różnych skalach, które mogą determinować drogi zarządzania zasobami naturalnymi w obrębie każdej Małej Ojczyzny.

W referacie przedstawionym w 2004 roku omówił „Propozycję monitoringu geosfery” jako podsystemu w bloku jakości środowiska Państwowego Monitorin-

gu Środowiska z ośmioma zagadnieniami dotyczącymi współczesnych deformacji i naprężeń górnej warstwy litosfery, zmian pola geomagnetycznego i siły ciężkości, zmian temperatur górnych warstw litosfery, zmian geochemicznych w obszarach miejsko-przemysłowych, zmian geochemicznych osadów dennych rzek polskich i polskiej części Bałtyku, zmian geochemicznych wokół wybranych składowisk odpadów, zmian wód podziemnych. Uruchomienie tego monitoringu stworzy podstawy do zapewnienia bezpieczeństwa ekologicznego mieszkańców Polski, a także dostarczy danych do formułowania zadań zrównoważonego rozwoju i uchroni przed poważnymi katastrofami ekologicznymi.

Celowo przedstawiłem główne założenia tematyczne wysłuchanych referatów, gdyż każde publiczne wystąpienie Profesora Kozłowskiego cechowało się konkretnością, było niepowtarzalne, inspirowało do dyskusji i do podejmowania odpowiednich następczych działań w zakresie ochrony i kształtowania środowiska w gospodarce ludzkiej.

Był to Człowiek ogromnej i uporządkowanej wiedzy, posiadający niezwykłą zdolność do jej formu-

wania i przekazywania, nieugięty w dążeniu do prawdy o stanie ekologicznym środowiska przyrodniczego, do prawdy o braku wiedzy oraz braku odpowiedniego zainteresowania i zrozumienia ważności problemów ekologicznych i środowiskowych w procesie transformacji gospodarki krajowej. Wykonane pod Jego kierownictwem ekspertyzy i inne opracowania, publikacje, podręczniki, a także kształcenie kadry na wyższych uczelniach o drodze do ekorozwoju mają niewątpliwie nieprzemijające znaczenie kulturotwórcze. Był jednocześnie człowiekiem niezwyklej skromności, delikatnym i uczynnym, którego liczne działania i do-robek na drodze do ekorozwoju naszego społeczeństwa, w naszym specyficznym środowisku geograficznym, nie znalazły odpowiedniego oddźwięku ani też uhonorowania. Jego wielkie zasługi pozostaną w kieleckim ośrodku Zintegrowanego Monitoringu Środowiska na zawsze wzorem zdążania do prawdy, pozostała po Nim spuścizna publikowana – zawsze aktualnym źródłem wiedzy o możliwościach i drogach zrównoważonego i trwałego gospodarowania w środowisku przyrodniczym na podstawie konkretnej wiedzy o funkcjonowaniu tego środowiska.

Cześć Jego Pamięci.

Alojzy Kowalkowski